

**Dvanáctá přednáška: Věk pokroku, věk apokalypsy
29. května 2003**

Minule: Novověk a změna lidského údělu – Ještě osvícenství: rozum – přirozenost – pokrok – Strategie despotismu, strategie anarchismu – Předpoklady revoluce: sebeustavující blaho – Ideály osvícenství, realita revoluce – Velká francouzská revoluce: zrod Evropy – Politické dědictví revoluce

Osnova na dnešek: Dokončení z minula: politický odkaz revoluce – Pokrok: filosofická stránka (Kant-Hegel-Darwin) – Osvícenský ideál a dogma o pokroku: Evropu určuje osvícenská víra – Věk apokalypsy: řešení (neomezená expanse) je samo problémem – Dodatek, pokud čas povolí: Masarykovo pojetí smyslu české totožnosti (pokud čas nepovolí, odkládá se na příští školní rok)

i. Dokončit z minula (stručně, semestr ubíhá)

Politické dědictví francouzské revoluce

Revoluce nevytvořila radikální demokracii: usilovala o zajištění stability – bez skluzu ke starému režimu. Nekompromisnost reakce (a váhavost umírněné revoluční složky) ji donutila k zoufalým prostředkům. Teror, zákon o podezření, zničil jistotu pro všechny: potřeba budovat instituce jistoty

Ale dala Evropě **základní ideál svobody**, rovnosti, bratrství – tím znovuzrození lidstva opovážlivou představu, že život je možný bez pánů

Lidé, prostí lidé, mohou vzít na sebe odpovědnost za věci veřejné:

hlavní problém: dlouhodobé společné dobro

tradičně: člověk hledá jen okamžitou výhodu – král od toho, aby dlouhodobé společné dobro - jenže z toho svévole a arogance moci

Revoluce dala představu, že lidé mohou a měli by žít ve svobodě, v rovnosti a dobré vůli

A nejen představu, nýbrž vytvořila také **základní techniku svobody**

první pokusy troskotají, lidé nemají ponětí, jak si představit svobodné soužití

Revoluce poskytuje **strukturalizaci soužití**

Na počátku, základní dělení:

zastánci řádu, starých pořádků, zvl. tradičních výsad aristokracie

podíl na společnosti závisí na postavení, rodu

po pravé straně sněmovny, odtud pravice = strana aristokracie

aristokraté = omezit podíl na moci na nejlepší (na základě rodu)

odmítají představu rovnosti, bratrství, představu lidských práv, jako revoluční

staví se proti nové demokracii jako vládě davu, zastávají vládu výbornosti

zastánci změny, zvl. rovné účasti všech na věcech veřejných

všichni rovně podílejí na věcech veřejných, zahrnujeme všechny ve společnosti hlásí se k heslům svobody, rovnosti, bratrství, k lidským právům, zastávají vládu všech.

po levé straně sněmovny, odtud levice = strana demokracie

demokraté: otevřít všem podíl na věcech veřejných

tradiční politické dělení nejprve mezi **demokraty, dědici osvícenství**, zastánci universální účasti (tzv. „levice“)

a **aristokraty, dědici baroka**, zastánci privilegovaných postavení pro výborné, také s podporou církve – (tzv. „pravice“)

Tradičně:

--levice znamená demo(s)-kracii, vládu lidu

--pravice znamená aristo-kracii, vládu elity

to dodnes: „levice“ je lidová, všezahrnující, důraz na výchovu,
 „pravice“ je výběrová, elitní, důraz na kázeň
 Příklad: tělocvičny vs. policie
 spolupráce v zahra. pol. vs. diktát

To základní: aristokracie proti demokracii

Další štěpení v 19 století:

S nástupem průmyslových bohatých („baron“ Ringhoffer) se štěpí elita:

→ **Stará aristokracie** trvá na tradičním základu:

k privilegovaným patří jen potomci starých rodů, držitelé starých výsad
 snaží se zakonservovat staré pořádky (i se svými výsadami), odtud pojem
konservativní pravice, v Anglii aristokratická, na kontinentu klerikální, případně
 fašisující

(u nás: zachovat kurie, privilegie řk. církve, robota)

→ **Noví privilegovaní**, lidé usilující o privilegovaný status na základě bohatství,
 národnosti, usilují o změnu, která by jim umožnila dosáhnout privilegovaného
 postavení – stát se novou aristokracií.

Snaží se liberalizovat staré pořádky, umožnit změnu, odtud

liberální pravice, v Anglii nově zámožné vrstvy usilující o aristokratické postavení
 (tzv. „snobové“), na kontinentu nacionalisté (*Deutschliberalen* v Rakousku)
 ti, co už mají, proti těm, kdo teprve chtějí
 (zbohatlíci vs aristokraté)

nepleťte fašismus, který se hlásí ke *konservativní* tradici,
 s nacismem, nacionalistickým pravicovým revolučním hnutím!

Výsledek:

politická scéna rozdělená na **demokraty** (sociální demokracie),
 proti nim se staví **konservativní pravice** (u nás Staročeši) a **liberální
 pravice** (u nás nacionalističtí Mladočeši).

Dilema české pravice na konci 19. stol:

„historické právo“ zachovává trad. hranice ale také feudalismus
 „přirozené právo“ prosazuje práva lidu, ale vzdává se histo. hranic

Další štěpení na počátku 20. století

Demokraté, dědicové osvícenství

(zastánci vlády mnohých, lidové vlády) se štěpí podle názoru na sociální nápravu,
 na demokratické křídlo (**sociální demokraté**) a
 křídlo „osvícených despotů“ (předvoj proletariátu), **komunisté**
 (sebestvrzující prorocství: bezmoc vede k neúčasti, neúčast potvrzuje
 bezmoc)

Odtud politické schema dnešní Evropy:

komunisté – sociální demokraté – liberálové – konservativci

(liberálové: podnikatelská pravice
 konservativci: „duchovní“ elitáři)

To všechno dědictví revoluce

ve které dochází k vyhocení střetu osvícenství a baroka, rozumu a pověřivosti (víry?), lidu a
 privilegovaných

Zásadní střet nad otázkou: lze změnit lidský úděl?

baroko, konservativci: ne, lidský úděl neměnný, každý pokus o změnu naráží na
 hluboký řád bytí (příp. boží zákon, přirozenost) a tím nutně vede k neštěstí

osvícenství, demokraté: ano, lze, člověk je v podstatě dobrý, jen je třeba ho osvobodit, nebo je plastický, je třeba ho vychovat (poskytnout mu podmínky)

* * *

Konec revoluční naděje:

Ruská revoluce s dlouhou vládou komunistů vede ke zklamání:

konec víry, že stvoření je ve své podstatě dobré, jen pokroucené kulturními vlivy
že návrat k „přírodě“, osvobození od zkreslujících vlivů stačí, aby propuklo blaho

Zbývá druhá osvícenská naděje: že člověk je zdokonalitelný a přirozeně se vyvíjí k lepšímu
Změna je pokrok - ne revoluce, nýbrž **pokrok** je zdrojem naděje

ii. Revoluce a pokrok

Implose revolučních nadějí zanechává Evropu v beznaději

Napoleon zakódoval porážku feudalismu, občanská svoboda a rovnoprávnost zakotvené v občanském povědomí, ale po celé Evropě je potlačuje reakce na revoluci:
Po Waterloo, pokus o návrat k předrevolučním dobám, dělat že se nic nestalo u nás v Rakousku Metternich, ale to po celé Evropě:
demokracie je sprosté slovo, jako socialismus po pádu totality

Situace: Evropa zahlédla svůj smysl, o čem život je - svobodu, rovnost, bratrství, ale revoluční cesta k nim selhala

Privilegovaní (za revoluce „pravice“) to užívají jako argument pro návrat k feudalismu, pravověrnosti, uzavření společnosti.

Aspirující na privilegia hledají jinou cestu ke změně lidského údělu – k ideálům, kterým je naučila revoluce (a zas jim je odňala)

→ **Nová naděje: ne náhlá revoluce, nýbrž pozvolný POKROK!**

Byť nelze dosáhnout království božích revolucí, je naděje, že k němu postupně stoupáme
To veliká, základní naděje, která oživuje Evropu generaci po selhání revoluce

Není to nová myšlenka: základy už v osvícenství

Osvícenství obrací naruby středověké schéma odpadnutí od původního dobra, vidí dějiny jako lineární růst od syrových počátků k vyspělé dokonalosti
(Aristoteles chápal růst cyklicky, nevidí v přírodě lineární a hromadící se růst, jen cyklus; osvícenci tak chápou růst v přírodě)
(Středověk: stabilita „podstaty“ se promítá do představy neměnného člověka. Novověk, dynamika *dění* nahrazuje stabilitu)

Osvícenství v počátcích přejímá Aristotelovo pojetí přírody, ale v případě lidstva vidí lineární postup od suroviny k dokonalosti
počátek je primitivní, lidský život je „nasty, short and brutish“ - doslova „pokálený, nedlouhý a zvěřský“, divoch je teprve surovina lidství

Člověk pak postupně dozrává, vyspívá, dosahuje dokonalosti
primitivní národy pozvolna se blíží civilizaci
(ostatně jak to známe v Evropě: odmítáme i možnost, že kočovní Rómové představují jinou civilizační cestu, chápeme je jen jako „méně vyvinuté“ – chtějí být jako my, ještě toho nedosáhli)

Filosofické základy pokroku v myšlení 19. století: Kant, Hegel, Darwin

Vsuvka – odbočení: co že je základ?

Osvícenství, Kant - filosofické základy?

Oblíbený obrat Masarykův, charakteristicky osvícenský předpokládá, že člověk/lidstvo si *nejprve představí možnost, tím vzniká alternativa*: žít lze i jinak.

následně člověk/lidstvo tuto myšlenku uskuteční

A skutečně: *kde není idea, tam se nic neděje*, všechno jde po starém (příklad třetího světa a revoluční dopad televize)

Proto chceme-li porozumět vývoji, potřebujeme znát myšlení, ze kterého vychází

Oproti tomu jiné pojetí, Hobbes - **materiální předpoklady**

oblíbený obrat materialistů, ateistů

předpokládá, že člověk/lidstvo musí nejprve vytvořit hmotné předpoklady, pak teprve se může zabývat myšlenkami.

A skutečně, kde chybí hmotné předpoklady, myšlenka se neujme (společnost musí být natolik výkonná, aby mohla být televize)

podle tohoto pojetí je myšlenka epifenomenální mentální stín hmotného vývoje: pečujeme o hmotný rozvoj, morální pokrok se postará o sebe

Obojí je zjevně pravda, tak jiné pojetí, Hegel, Marx – **dialektika vývoje**

stálá souhra hmoty a myšlenky (či „Ducha“)

(problém hegelianismu, sklon chápat „Ducha“ materialisticky, jako hmotu jiného druhu, jako by vlastně dvě hmoty, hmota a „Duch“ – potřeba vnímat „Ducha“ jako činnost; proto užívám „myšlení“)

(problém marxismu: sklon odepisovat myšlenku jako odraz („chvostismus“), skluz do „vulgárního materialismu“)

Avšak dnes se otvírá jiná možnost:

Skutečnost není podstata, nýbrž dění

nejsou žádné základy: člověk se tvoří „za pochodu“ (existencialisté)

skutečnost je činnost, ne podstata, která se následně dává do pohybu

Pokud bychom mluvili přesně, hovořili bychom o **filosofické stránce** daného vývoje, nikoliv o jeho filosofických „základech“ – tím necháme nevyřešený problém, který pól je základní

Konec vsuvky

Filosofická stránka novodobého vývoje:

Immanuel Kant, osvícenec tělem i duší, odmítá tradiční představu neměnitelnosti lidské povahy, příp. její pokles; je přesvědčen o možnosti zdokonalení, vzestupu člověka odmítá tradiční metafyziku i proto, že ta přisuzuje člověku neměnnou povahu a místo v neměnném kosmu

Kant se učí od britských empiriků:

Člověk *tabula rasa* v tom smyslu, že vědomí neobsahuje žádný empirický obsah všimněte si, to je popření „povahy“, dnes genetického kódování, možnost svobody: člověk ztvárňuje sám sebe (oklikou přes společnost)

avšak **člověk zároveň v sobě** nese čistě formální idee, prostor a čas, kategorie soudnosti, idee čistého rozumu (Já, svět, Bůh; prakt. povinnost, nesmrtnost, Bůh)

To znamená, že člověk přistupuje ke světu (k sobě, k životu) s odstupem, dovede posuzovat, poměřovat čistě přirozený hédonismus morálním hlediskem čistého rozumu

(vrah si přeje být popraven, má na to právo)

[Je tohle existencialismus? V zárodku ANO, důrazem na svobodu člověka, jeho sebeustavování, avšak protože tento člověk (na rozdíl od Sartrova) v sobě nese morální řád, výsledek je morální personalismus]

Z toho pro Kanta vychází myšlenka osobního růstu čili *Bildung*, s náznakem společenského růstu (naděje na mír), avšak tento růst je čistě otázkou vůle, neobsahuje žádnou nutnost

G.(eorg) **W.**(ilhelm) **F.**(riedrich) **Hegel**

Posun v pojetí skutečnosti od osvícenského jasu k romantickému pojetí skutečnosti jako tajemné hlubiny

(Příklad: Sein/bytí už není něco, co člověk ve své každodennosti dělá prostě tím, že je, nýbrž hlubinná skutečnost, která určuje zjevné jednání, *Seyn* čili *Bytj*)

Vývoj už není otázkou vůle, nýbrž dějinné nutnosti (lépe, přirozenosti, povahy)
(Všimněte si, tím odpadá existencialistický prvek, přítomný u Kanta – nahrazuje jej dialektická nutnost, která může být hmotná (levice) nebo ideová (pravice), avšak už to není existencialistická svoboda)

Povaha skutečnosti je taková, že vyvíjí svůj protiklad – myšlenka vytváří hmotu, střetává se s ní, ze střetu vzniká vyšší vědomí, to pak pokračuje

Skutečnost je dění, ne stav, toto dění má svou zákonitost, tou je zákonitost růstu k dokonalosti

U Hegela teleologie zakódovaná do bytí

U Engelse příčinná dialektika (zákon popření záporu, kvant a kvalit změně)

Vzniká pavlačová samozřejmost, že všechna skutečnost je proces vývoje

Očekáváme zlepšení,

V závislosti na hmotě očekáváme zlepšení morální od stupňující se úrovně

Charles Darwin

Zakotvuje představu pokroku v mechanismu přírody:

evoluční teorie vysvětluje vznik druhů

o sobě čistě mechanistická záležitost, která odstraňuje argument pro Boha ale v sociálním darwinismu nabývá hodnotový charakter:

Kdo přežívá je „nejlepší“ ač skutečnost je jen nejspochopnější přežití, případně i jen měl nejvíc štěstí

příklad calabrijských dikobrazů

Pokrok se stává dogmatem, které si nárokuje i vědecké zakotvení

výsledek je přesvědčení, že sama struktura skutečnosti je taková, že cokoliv je, to se nutně vyvíjí stále k lepšímu

Člověk má svou úlohu, může pokroku pomáhat či pokrok brzdit, avšak pokrok nakonec pokračuje nutně ke svému cíli

Pokud člověk usiluje o správné cíle (v duchu pokroku),

je dynamika pokroku na jeho straně.

Toto pojetí je k tomu vědecké, v souladu s vědeckým poznáním skutečnosti, případně náboženské

Toto je schéma, podle kterého Masaryk může ospravedlnit své pojetí Prozřetelnosti, která řídí běh skutečnosti (tj. vývoj moderního člověka k demokracii), ale stejně tak marxisté o ně mohou opřít své pojetí dějinné nutnosti a sebe jako předvoje

Tak chápe Evropa smysl své totožnosti v 19. a 20. století

iii. Osvícenský ideál a dogma o pokroku

„Osvícenský“ ideál je základem evropské totožnosti:

Evropa je společenství, které

sdílí představu, že cílem lidstva je *individuální vyspělost* ve společnosti, která ji podporuje

chápaná jako schopnost *soužití ve svobodě a v odpovědnosti*

ve svobodě a odpovědnosti:

víra, že člověk je schopen rozhodovat sám za sebe,
že nezneužije svobodu k sobeckým krátkozrakým cílům

Na této víře se zakládá představa demokracie, jako společenství, ve kterém se všichni podílejí na správě věcí veřejných ve svobodě, rovnosti a dobré vůli

Všichni se podílejí na pocitu a skutečnosti odpovědnosti za dlouhodobé dobro celku společně ochraňují jeho podíl (tzv. „práva“)

Toto se nejeví jen jako osobní přesvědčení, nýbrž jako zákon, případně „řád“ – způsob, jakým jsou věci uspořádány, a to pro všechno lidstvo všude

Evropu definuje víra, že tak se věci skutečně mají, že
í

-- člověk osvícenství je naplněním nejvyššího smyslu individuálního lidství
tj. Evropan, který si je vědom jak své svobody, tak své odpovědnosti za celek a v rámci celku, který v sobě dovede překonat krátkodobé sobectví a zaměřit se na dlouhodobé společné dobro
třeba platit daně na školství ač sám je bezdětný

-- soužití takových lidí ve svobodě a vzájemné úctě (demokracie) je naplněním nejvyššího cílu lidství
tj. růst či vývoj od hierarchických společností ovládaných ideologií ke společenství demokratických společností, soužití ve vzájemné úctě a svobodě, které předejde válkám a zajistí možnost individuálního vývoje k plnohodnotnému lidství = podílení na věcech veřejných
třeba přispět k tvorbě společné politiky nesouhlasem

to je osvícenské pojetí evropanství ze kterého vychází
impuls k budování Evropské unie a také zásadní odmítnutí imperiálního pojetí („osvíceného despotismu“),
jak jej představovaly říše britská, sovětská, americká

Problém evropské civilizace:

je přesvědčena, že její pojetí člověka a společnosti představuje nejvyšší naplnění nejvlastnějšího lidského potenciálu

Jen lidé, kteří plně odpovídají osvícenskému ideálu, jsou plnohodnotně lidmi

Dvojí „Jenže“ - námitky

Jenže většina lidí na světě tuto představu nesdílí –

odpověď na to, kolonizace a misie: rozšířit ideály Evropy po celém světě
trpká ironie: evropský kolonialismus se zaštiťuje ideály osvícenství, které jsou zásadně anti-koloniální

Evropa trpí přesvědčením, že kolonizuje svět a násilně jej asimiluje evropským představám pro jeho vlastní dobro, tedy js morálním oprávněním
Tak Sovětský svaz okupoval Československo – pro jeho vlastní dobro (ovšem podle sovětských, ne čs. představ)

Jenže ani většina Evropanů neodpovídá požadavkům osvícenského ideálu

Proto důraz na výchovu jedinců a změnu sociálních podmínek
jen minimální rozdíl mezi Západem a SSSR: dvě různé cesty ale stejný cíl: vyspělí občané ve vyspělé společnosti

Problematický prvek: pevná víra 19. i 20. století, na západě i východě:

že hmotný pokrok, který dovedeme zajistit, přivodí morální pokrok, který zajistit neumíme

„Hod' po tom penězi“ jako přístup k řešení morálních problémů
pozdvihnout hmotnou úroveň: lidé v bohatých zemích prý budou poctivější,
demokratičtější, hlavně šťastnější

Od poloviny 19. století Evropa podřizuje všechno hmotnému stupňování v přesvědčení, že zvyšování spotřební úrovně představuje „pokrok“, který povede lidstvu i morálně vyspělejšímu.

Dochází k objektivizaci světa a subjektivizaci vědomí

Vsuvka

Jak k tomu došlo:

Duch“ a hmota, udržitelnost a rozvoj

Problém začíná nenápadně polarizací evropského myšlení:

vzniká představa dvojí skutečnosti, hmotné a duchovní, a „ducha“ jako sekundární hmoty

Nejprve představa hmoty jako něčeho svébytného:

středověk přejímá Aristotela, představa přírody jako soběstačné, uzavřené do sebe

Pak představa ducha, který už není smyslem přírody

(to ještě u Tomáše je duch formou těla)

nýbrž druhotnou hmotou (u epikurejců „drobné astomy“)

Berkeley: přechod z Descartova transcendentálního Ego na psychologické Já

přechod z Descartovy intencionálního vědomí na trpné vnímání

Následky téhož

19. století: duch jako druhá hmota, která je závislá na první hmotě (totiž hmotě v obvyklém smyslu)

(odtud tajemné romány z druhé poloviny 19. století: duchovní hmota strašidel!)

Závažněji, odtud přesvědčení, že civilizační neduhy jsou následkem hmotné zaostalosti a je

možné je vyřešit stupňováním hmotné úrovně

Uvolňování a užití energie jako jediný problém lidstva

Konec vsuvky

Proto dnešní přesvědčení, americké, avšak stejně tak evropské:

Že všechny problémy vyřeší pokrok

pokrok ve smyslu stálého stupňování hmotné spotřeby

Pokrok je nezbytný, bez pokroku se civilizace zhroutí:

jsme jako muž na kole – nebo na neosedlaném tigru:

je v pořádku, pokud se nezastaví

Známe jediné řešení: hmotný pokrok, stupňování výroby a spotřeby, nárůst uvolněné a užitě energie – to považujeme za jedinou cestu ke štěstí, k osobnímu i společenskému naplnění

Proto věříme, že musíme stupňovat výrobu a spotřebu – a odtud:

v. Věk apokalypsy

Věk ve kterém řešení (nekonečné rozpínání) je samo o sobě problém

V tradičních apokalyptických proroctvích, neznámá síla (Bůh, dějiny, osud) hrozí světu zničením

Náš věk apokalyptický, protože jsme sami schopni svět zničit

jsme tak početní, tak nároční, tak mocní že představujeme ohrožení udržitelnosti života na zemi

Apokalypsa v hlubším smyslu

naše řešení je zároveň naší hrozbou, čím víc řešíme, tím víc ohrožujeme

Náš problém je ohrožení životního prostředí, na kterém jsme přímo závislí

avšak naše řešení – strategie přístupu k problémům – je stále více vyrábět a užívat*Rozbor v drobném:*

Hrozba války: řešíme zbrojením, stále víc zbraní, (vytvářejí pracovní příležitosti)
 Hrozba bídy: řešíme „rozvojem“, který podporuje polarizaci bohatých a бедných
 Hrozba ničení: řešíme pokrokem, který to způsobil

Řešení:

Jedno řešení: vzdejme se evropského ideálu svobody, rovnosti, bratrství (svobody, spravedlnosti, dobré vůle), vraťme se ke starým dobrým zvyklostem, k feudalismu, k útlaku, k pravověrnosti
 tj. od dynamického pojetí ke statickému

Druhé řešení: držme se ideálu svo-rov-brat, avšak vzdejme se představy o „pokroku“!
 Orientujme se na nenásilí, na spravedlnost (třetí svět), na šetrnost a skromnost, na dobrou vůli (mimořádně řešení Ježíšovo)

Je to možné?

První řešení nás za vysokou cenu dovede k tomu druhému:
 Zbídačená davy nás přinutí spravedlnosti a skromnosti

Můžeme překonat „pokrok“ a zaměřit se místo na pokrok na spravedlnost?

Skončíme tak (nebo na smetišti dějin) – zkusme to:

Oddělme evropský ideál svobody a spravedlnosti od evropské iluze o „pokroku“
 Jediný trvale udržitelný rozvoj je rozvoj lidských vztahů a vztahu k přírodě

vi. Dodatek na závěr: Masarykova představa smyslu české totožnosti

Moje hypotéza: Masaryk je do hloubi josefinistický osvícenec, demokrat, který své demokratické přesvědčení následně podpírá metafyzickým (positivistickým) lešením

Držím se ideálu, opouštím lešení

Úkol Masarykovy generace: budování národa

Ne budování státu: naším státem bylo Rakousko, v mnohém ideální útvar
 avšak zatížený přežívajícím feudalismem a tradicí myšlenkového monopolu

Nešlo o to Rakousko rozbít, nýbrž proměnit:

Rakousko potřebovalo dramatickou sociální revoluci – demokratizaci, odstranění výsad šlechty, otevření vzdělání, celkovou modernizaci, jak naznačuje Palacký v knize *Idea státu rakouského*

Státotvorný úkol: proměna Rakouska zevnitř

Mimořádně: NB podobnost s austromarxismem!

V rámci toho úkolu, Masaryk chápe svůj úkol jako budování národa

jazykové obrození se podařilo, následující generace pokročila k ekonomické emancipaci
 teď potřeba duchovního obrození: proč to všechno dělat, co je idea národa českého
 co je smyslem češství, proč to má smysl? Proč ne se poněmčít?

Masarykovo pojetí je osvícenské

Hlavním úkolem je růst k vyspělosti a budování vyspělé společnosti

V tom je české úsilí součástí evropského a světového úsilí o vyspělost v osvícenském smyslu

Moderní člověk je pro Masaryka člověk, který není svázaný pověrou, slepou tradicí
 nýbrž zakládá svůj přístup k světu na vědě a rozumu

(Ovšem *věda znamená reflektované vědění*, ne matematická přírodověda)

(Také na náboženství v mezích rozumu, jako cit, ne jako dogma)

Věda (zejména vitalistická biologie) poukazuje na vývoj jako obecný zákon

určený a řízený Prozřetelností, která nezasahuje v jednotlivinách, avšak stanoví rámcové zákony všeho života

Český příběh podle T.G.M.

Základní světové snažení je k osobní svobodě a odpovědnosti a společenské demokracii: dějiny jako postup **od teokracie** (Ideologická nadvláda „z milosti boží“) **k demokracii**, podílení všech na věcech veřejných

Český národ k tomu má zvláštní vztah: podle Masaryka, Hus, Jednota bratrská, reformace představují náběh osvícenským směrem

Pobělohorské údobí násilného návratu k pověře a hierarchické nadvládě je českému národu bytostně cizí
 Obrození navazuje na rozběh reformace
 {obrození je skutečně josefinské ve svém duchu, Dobrovský, Palacký nejsou dědici reformace nýbrž josefinismu [Palacký má ženu katoličku!]}
 Tím je česká otázka otázkou světovou, protože český národ (o krok dál než jeho rakouský rámeček) je v popředí celosvětového úsilí o **svobodné občany v demokracii**.

Po rozpadu Rakouska (o jehož zachování TGM usiloval ještě v roce 1913, pak rok po Sarajevu zkoumá možnosti, rozhoduje se proti *in extremis* – rozpad nebo vojáci)
český národ má zvláštní úkol: být nositelem osvícenských ideálů – či podle Masaryka, humanitních ideálů moderní doby – ve střední Evropě
 kde většina sousedů upadá do teokratických návyků
 Odtud ideál Československa jako země humanitních ideálů pro všechny své občany, bez ohledu na národnost.

To byla státní ideologie Československa až do konce 2. světové války
 pak totalita ztotožňuje pokrok s komunismem
 politický vývoj zpochybňuje Masarykův faktický postoj
 filosofie zpochybňuje metafyzické základy Masarykova pojetí

Je dnes možné držet Masaryka?

- Víra v pokrok**, u Masaryka výrazná, je neudržitelná:
 právě „pokrok“ v běžném smyslu stále stoupající výroby a spotřeby je, co ohrožuje svět: pokrok se neděje, my můžeme jen usilovat o soužití v úctě a dobré vůli, ale žádná „skutečnost“ nás v tom „svou podstatou“ nepodporuje
- Víra v orientaci dějin**, představa, že dějiny spějí k demokracii, je neudržitelná
 Demokracie je záhodná tam, kde lidé jsou demokraté, ale je to pracný výdobytek, který nezaručuje žádná Prozřetelnost. Zvlášť pochybná je teze, že Dějiny nějak předurčily české napojení na demokracii
- Masarykovo pojetí vědy** je hluboce problematické: věda je dnes matematická přírodověda, která neuznává samu kategorii smyslu – ač je možné, že humanitní věda je záhodnější. (Masarykovo pojetí předpokládá osvícenskou představu skutečnosti)
- Masarykovo pojetí náboženství** zcela opomíjí dimenzi „svatých obcování“, je racionalistická abstrakce: potřebujeme náboženství jako žitou realitu (což je v duchu TGM), ne náboženství v jeho teoretickém pojetí.

Co zbývá z Masaryka?

Především Masarykovo pojetí svobodného občana a soužití v úctě a dobré vůli

Opakuji, co jsme řekli výše:

- *člověk osvícenství* je naplněním nejvyššího smyslu individuálního lidství
 tj. Evropan, který si je vědom jak své svobody, tak své odpovědnosti za celek a v rámci celku, který v sobě dovede překonat krátkodobé sobectví a zaměřit se na dlouhodobé společné dobro
 třeba platit daně na školství ač sám je bezdětný
- *soužití takových lidí* ve svobodě a vzájemné úctě (demokracie) je naplněním nejvyššího cílu lidství
 tj. růst či vývoj od hierarchických společností ovládaných ideologií ke společenství demokratických společností, soužití ve vzájemné úctě a svobodě, které předejde válkám a zajistí možnost individuálního vývoje k plnohodnotnému lidství = podílení na věcech veřejných
 třeba přispět k tvorbě společné politiky nesouhlasem

To je Masarykovo pojetí smyslu naší osobní i naší národní existence, které plně přijímám

- Rozdíl: nepřijímám jeho metafyzické zdůvodnění
- nemyslím, že růst ke svobodě patří k lidské povaze, je to jen jedna možnost, lidé se mohou vyvíjet i jinak
 za sebe jsem přesvědčen, že toto je vývoj optimální, avšak ne normativní, není určený ani přírodou, ani dějinami
  - nemyslím, že dějiny spějí k demokracii, považuji i to za velikou výsadu, kterou pro Evropu umožňují její myšlenkové dědictví, avšak nemyslím, že je to něco, co by Evropa měla vyvážet.
  - Myslím, že češství má smysl jen jako evropanství, jako český podíl na osvícenském ideálu svobody a spravedlnosti, že český stát, který by se k tomuto ideálu nehlásil, nemá odůvodnění.
-